

Мурашка Н. У., магістр, настаўніца пачатковых класаў сярэдняй школы № 196 г. Мінска, аспірант Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка;

Шылава А. С., кандыдат педагагічных навук, дацэнт кафедры менеджменту і адукацыйных тэхналогій факультэта кіравання і прафесійнага развіцця педагогаў Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка

Спецыфіка фарміравання камунікатыўных уменняў у навучэнцаў I–IV класаў

Праблема фарміравання камунікатыўных уменняў у навучэнцаў I–IV класаў выклікае неабходнасць разумення яе сутнасці для пошуку і ўкаранення новых падыходаў, якія спрыялі б эфектыўнаму засваенню ведаў і забяспечвалі дасягненне загадзя спраектаваных вынікаў на аснове ўзаемадзеяння суб'ектаў дзейнасці.

The problem of formation of communicative and speech competence in students of grades 1–4 makes it necessary to understand its essence in order to find and implement new approaches that would contribute to the effective assimilation of knowledge and ensured the achievement of pre-designed results based on the interaction of the subjects of the activity.

Ключавыя словы: камунікатыўныя ўменні, маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя, камунікацыя, зносіны.

Keywords: communication skills, communicative and speech competence, communication.

Фарміраванне камунікатыўных уменняў у навучэнцаў I–IV класаў як аднаго з галоўных кампанентаў маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі з'яўляецца актуальнай праблемай у сучаснай педагагічнай практыцы. Пад **маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыяй** мы разумеем здольнасць і рэальную гатоўнасць да зносінаў адэкватна мэтам, сферам і сітуацыям зносінаў, гатоўнасць да маўлення ўзаемадзеяння і разумення [1, с. 27]. Як адзначае А. А. Быстрова, маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя складаецца з ведаў аб мовазнаўчых паняццях і камунікатыўных уменняў.

Камунікатыўныя ўменні фарміруюцца і ўдасканальваюцца ў працэсе зносінаў, таму варты ўдакладніць значэнне ключавых паняццяў «камунікацыя» і «зносіны», раскрыць паняцці «ўменні», «камунікатыўныя ўменні», «фарміраванне камунікатыўных уменняў» у дачыненні да малодшага школьнага ўзросту.

Існуе шмат азначэнняў паняццяў «камунікацыя» і «зносіны», але ў адных крыніцах гэтыя паняцці атаясамліваюцца або разглядаюцца як блізкія, а ў іншых вызначаюцца як роднасныя. Разгледзім іх у табліцы 1.

Табліца 1 — Азначэнне паняццяў «камунікацыя» і «зносіны»

Крыніца	«Камунікацыя»	«Зносіны»
Вялікі энцыклапедычны слоўнік [2]	зносіны, перадача інфармацыі ад чалавека да чалавека — спецыфічная форма ўзаемадзеяння	
Педагагічны слоўнік [3]	(зносіны) перадача інфармацыі іншаму чалавеку або групе асоб без выкарыстання мовы	узаемадзеянне двух або больш людзей, якое складаецца ў абмене паміж імі пазнавальнай або эмацыянальнай інфармацыяй, вопытам, ведамі, уменнямі, навыкамі
Слоўнік-даведнік па ўзроставай і педагагічнай псіхалогіі [4]	зносіны, перадача інфармацыі ад чалавека да чалавека, спецыфічная форма ўзаемадзеяння людзей у працэсах іх пазнавальна-працоўнай дзейнасці, якая ажыццяўляецца галоўным чынам пры дапамозе мовы	складаны шматпланавы працэс устанаўлення і развіцця кантактаў паміж людзьмі (міжасобасныя) і групамі (міжгрупавыя), які вызначаецца патрэбамі сумеснай дзейнасці і ўключае ў сябе як мінімум тры розныя працэсы: камунікацыю (абмен інфармацыяй), інтэракцыю (абмен дзеяннямі) і сацыяльную перцепцыю (успрымання і разуменне партнёра)

У Вялікім энцыклапедычным слоўніку паняцце «камунікацыя» атаясамліваецца з паняццем «зносін». Педагагічны слоўнік падае гэтыя паняцці як блізкія, і толькі ў Слоўніку-даведніку па ўзроставай і педагагічнай псіхалогіі мы назіраем некаторы падзел гэтых двух паняццяў. Аналіз гэтых азначэнняў паказвае, што камунікацыя, з аднаго боку, з'яўляецца часткай працэсу зносін, а з другога боку, вызначаецца як зносіны і не зводзіцца толькі да працэсу перадачы інфармацыі. Такім чынам, можна сцвярджаць, што камунікацыя і зносіны заўсёды знаходзяцца побач і немагчыма ўявіць сабе камунікацыю без зносін, як і зносіны без камунікацыі.

У малодшым школьным узросце камунікацыя і зносіны пачынаюць займаць усё большае месца. Калі ў канцы дашкольнага перыяду патрэба ў зносінах з аднагодкамі толькі афармляецца, то ў малодшага школьніка яна ўжо становіцца адной з галоўных. У 6–10 гадоў дзіця дакладна ведае, што яму патрэбны іншыя дзеці, і аддае перавагу зносінам з імі. У працэсе навучання, у працэсе калектыўнай і групавой работы навучэнцы паступова авалодваюць пэўнымі ўменнямі, неабходнымі для зносін.

Паняцце «**камунікатыўныя ўменні**» разглядаецца ў розных навуках, але найбольшую цікавасць уяўляе вызначэнне гэтага паняцця ў псіхалогіі і педагогіцы. Вядома, што К. Д. Ушыньскі і В. І. Чарнышоў лічылі адной з важных мэт адукацыі падрыхтоўку навучэнцаў да практычнай дзейнасці. Яны ўказвалі на неабходнасць фарміравання ў навучэнцаў розных уменняў, у тым ліку ўмення лёгка, зразумела, прыгожа гаварыць на роднай мове. У сучасных даследаваннях па педагогіцы і псіхалогіі М. І. Лісінай, Р. С. Немава можна сустрэць вызначэнне паняцця «камунікатыўныя ўменні» як уменне зносін. Гэта простае вызначэнне дае дакладнае ўяўленне аб тым, што пад камунікатыўнымі ўменнямі мы павінны мець на ўвазе:

- уменне вусна і пісьмова перадаваць інфармацыю;
- уменне прымаць інфармацыю з патрэбным сэнсам;
- уменне слухаць;
- уменне разумець іншага.

Такім чынам, можна зрабіць выснову, што **камунікатыўныя ўменні** — гэта сукупнасць простых уменняў, якія неабходны дзіцяці для зносін, навучання, узаемадзеяння ў калектыве, а таксама развіцця асобы.

У даследаваннях М. І. Лісінай адзначаецца, што камунікатыўныя ўменні спрыяюць псіхічнаму развіццю навучэнца, Д. Б. Эльконін сцвярджае, што яны таксама ўплываюць на агульны ўзровень дзейнасці дзіцяці.

Значэнне сфарміраванасці камунікатыўных уменняў становіцца больш відавочным на этапе пераходу дзіцяці да навучання ў школе, калі адсутнасць элементарных уменняў вызывае цяжкасці ў зносінах з аднагодкамі і дарослымі, прыводзіць да ўзрастання

трывожнасці, парушае працэс навучання ў цэлым. Менавіта развіццё камунікатыўнасці з'яўляецца неабходнай умовай паспяховасці вучэбнай дзейнасці, найважнейшым напрамкам сацыяльна-асабовага развіцця. Гэта пацвярджае М. Г. Маркіна, якая ў сваім даследаванні «Фарміраванне камунікатыўнай гатоўнасці дзяцей да навучання ў школе» распрацавала паказчыкі камунікатыўнай гатоўнасці да школьнага навучання і прыметы іх праяўлення, у якіх вылучыла камунікатыўныя ўменні.

Фарміраванне камунікатыўных уменняў у малодшым школьным узросце найбольш проста праходзіць у працэсе сюжэтна-ролевай гульні як найбольш дакладнай і даступнай мадэлі зносін. У аснове ролевай гульні ляжыць працэс зносін дзяцей у адпаведнасці з размеркаванымі паміж імі ролямі і камунікатыўнай сітуацыяй, якая аб'ядноўвае гульнявы матэрыял.

Л. Р. Мунірава прапануе наступную класіфікацыю камунікатыўных уменняў: інфармацыйна-камунікатыўныя, рэгулятарна-камунікатыўныя, афектыўна-камунікатыўныя [5]. Пры разглядзе кожнай з груп яна вызначае іх выразную структуру (табл. 2).

Такім чынам, у даследаваннях педагогаў і псіхолагаў камунікатыўныя ўменні разумеюцца як індывідуальныя якасці або структурныя кампаненты асобы дзіцяці, цесна звязаныя з моўнай дзейнасцю. Характарызуючы гэтае вызначэнне, неабходна адзначыць, што:

- камунікатыўныя ўменні з'яўляюцца складанымі і ўключаюць у сябе простыя ўменні;
- простыя камунікатыўныя ўменні ў ходзе пастаянных практыкаванняў аўтаматызуюцца і даводзяцца да навыку;
- камунікатыўныя ўменні з'яўляюцца ўсвядомленымі камунікатыўнымі дзеяннямі дзяцей, што праяўляецца ў іх здольнасці будаваць зносіны ў адпаведнасці з сітуацыяй і партнёрамі, аналізаваць і ацэньваць камунікатыўныя кантакты з аднагодкамі і дарослымі;
- камунікатыўныя ўменні заснаваны на тэарэтычных ведах і практычнай падрыхтаванасці, якія ўключаюць у сябе азнаямленне дзяцей са сродкамі і спосабамі зносін, практычнае ажыццяўленне дзеянняў ва ўмовах камунікатыўнай дзейнасці.

Такім чынам, камунікатыўныя ўменні ўключаюць у сябе веды, элементарныя ўменні, навыкі, неабходныя ў працэсе зносін для выбару і ажыццяўлення дзеянняў, якія ўжываюцца ў канкрэтнай камунікатыўнай сітуацыі.

Спецыфіка фарміравання камунікатыўных уменняў у малодшым школьным узросце абумоўлена:

- асаблівасцямі зносін і камунікацыі;
- характэрнымі ўзроставымі камунікатыўнымі ўменнямі.

Спецыфіка зносін і камунікацыі дзяцей малодшага школьнага узросту мае некаторыя асаблівасці, характэрныя для гэтага перыяду.

Ва ўзросце 5–7 гадоў дзеці маюць зносіны і кантактуюць, як правіла, з тымі, каго часцей бачаць,

Табліца 2 — Структура камунікатыўных уменняў (па Л. Р. Муніравай) [5]

Група ўменняў	Уменні
Інфармацыйна-камунікатыўныя	- уступаць у працэс зносін (выказваць просьбу, прывітанне, віншаванне, запрашэнне, ветлівы зварот і г. д.); - арыентавацца ў партнёрах і сітуацыях зносін (пачаць гаварыць са знаёмым і незнаёмым чалавекам, выконваць правілы культуры зносін у адносінах з сябрам, настаўнікам, дарослым і г. д.); - суадносіць сродкі вербальных і невербальных зносін (ужываць словы і знакі ветлівасці, выказваць думкі, выкарыстоўваць жэсты, міміку, сімвалы, карыстацца малюнкамі, табліцамі, схемамі, групаваць матэрыял, змешчаны ў іх)
Рэгулятарна-камунікатыўныя	- узгадняць свае дзеянні з патрэбамі партнёра па зносінах (ажыццяўленне сама- і ўзаемакантролю вучэбнай і працоўнай дзейнасці, вызначэнне парадку і спосабаў выканання сумесных вучэбных заданняў); - давараць, дапамагаць і падтрымліваць тых, з кім маеш зносіны (дапамагаць тым, хто мае патрэбу ў дапамозе, саступаць, быць сумленным, не ўхіляцца ад адказаў, казаць аб сваіх намерах, даваць парады самім і слухаць парады іншых і г. д.); - індывідуальныя, якія прымяняюцца пры вырашэнні сумесных задач (выкарыстання мовы, матэматычных сімвалаў, музыкі, руху, графічнай інфармацыі для выканання заданняў з агульнай мэтай); - ацэньваць вынікі сумесных зносін (ацэньваць сябе і іншых крытычна, прымаць правільныя рашэнні, выказваць згоду — нязгоду, адабрэнне — неадабрэнне і г. д.)
Афектыўна-камунікатыўныя	- дзяліцца сваімі пачуццямі, інтарэсамі, настроем з партнёрамі па зносінах; - праяўляць чуласць, спагадлівасць, суперажыванне да партнёраў па зносінах; - ацэньваць эмацыянальныя паводзіны адзін аднаго

з кім гуляюць. Зносіны з аднагодкамі для іх вызначаюцца знешнімі прычынамі: сядзяць за адной партай, жывуць у адным доме і г. д. Акрамя таго, яны ацэньваюць сваіх аднагодкаў па тых якасцях, якія праяўляюцца знешне, а таксама па тым, на што звяртае ўвагу настаўнік, напрыклад паводзіны. У такім узросце зносіны паміж дзецьмі, як правіла, не трывалыя і не даўгавечныя, яны лёгка ўзнікаюць і гэтак жа лёгка могуць спыніцца.

У 8–11 гадоў, у канцы малодшага школьнага ўзросту, крытэрыі выбару партнёра зносін мяняюцца. Малодшыя школьнікі больш маюць зносіны з тымі, хто ім дапамагае, адгукаецца на іх просьбы, падзяляе іх інтарэсы.

На падставе прац Л. У. Занкова ў галіне фарміравання камунікатыўных уменняў малодшых школьнікаў можна вылучыць **тры этапы ў развіцці зносін дзяцей**. Гэтыя этапы былі названы формамі зносін малодшых школьнікаў з аднагодкамі [6, с. 175].

Першая форма — эмацыянальна-практычныя зносіны з аднагодкамі. Патрэбнасць у зносінах з равеснікамі складваецца ў перыяд адаптацыі да школьнага асяроддзя, калі праяўляецца цікавасць не толькі да аднагодкаў, але і да дарослага. Далей у дзяцей назіраецца павышаная ўвага да дзеянняў дарослага і з'яўляецца імкненне прыцягнуць увагу аднагодка да сябе, прадэманстраваць свае дасягненні і выклікаць яго рэакцыю ў адказ, бо пачынае складвацца стаўленне да равесніка як да роўнага, з якім можна спаборнічаць. Асаблівае месца ў такіх узаемадзеяннях займае перайманне. Дзеці нібы заражаюць адзін аднаго агульнымі

рухамі, агульным настроем і праз гэта адчуваюць агульнасць. Пераймаючы паводзіны равесніка, дзіця прыцягвае да сябе яго ўвагу і заваёўвае прыхільнасць.

Другая форма зносін аднагодкаў — сітуацыйна-дзелавая. Яна ўжо дастаткова сфарміравана ў дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Супрацоўніцтва неабходна адрозніваць ад саўдзелу. Пры эмацыянальна-практычных зносінах дзеці дзейнічалі побач, аднолькава, але не разам, ім важна была ўвага і ўдзел аднагодка. Пры сітуацыйна-дзелавых зносінах дзеці заняты агульнай справай, яны павінны ўзгадняць свае дзеянні і ўлічваць актыўнасць партнёра для дасягнення агульнага выніку. Такого роду ўзаемадзеянне і было названа супрацоўніцтвам. Патрэба ў супрацоўніцтве становіцца галоўнай для зносін дзяцей гэтага ўзросту [6, с. 125].

Сярод сродкаў зносін на гэтым этапе пачынаюць пераважаць моўныя. Дзеці больш размаўляюць паміж сабой, чым з дарослымі, але іх мова працягвае заставацца сітуацыйнай.

Да 10 год значна ўзрастае колькасць пазасітуацыйных кантактаў. Прыкладна палова моўных зваротаў да равесніка набывае пазасітуацыйны характар: дзеці распавядаюць адзін аднаму пра тое, дзе яны былі і што бачылі, дзеляцца сваімі планами, даюць ацэнкі якасцям і ўчынкам іншых. Дзіця пачынае вылучаць і адчуваць унутраную сутнасць іншага, якая хоць і не прадстаўлена ў сітуацыйных праявах, але становіцца ўсё больш значнай для дзіцяці. **Гэта трэцяя форма — пазасітуацыйна-асобасная** [6, с. 131].

Дзеці малодшага школьнага ўзросту з моманту паступлення ў школу і да заканчэння I-й ступені сярэдняй агульнай адукацыі праходзяць некалькі стадый зносін ад эмацыянальна-практычных да пазасітуацыйна-асабовых. Пазасітуацыйна-асабовыя зносіны — вышэйшая форма камунікатыўнай дзейнасці. Іх роля ў жыцці дзіцяці складаецца з засваення правілаў паводзін у сацыяльным свеце, у разуменні некаторых яго законаў і ўзаемазвязей [6, с. 133].

Разгледзім асноўныя камунікатыўныя ўменні, характэрныя для малодшых школьнікаў.

Л. У. Кузняцова ў сваёй працы «Германічнае развіццё асобы малодшага школьніка» вылучыла наступныя **асноўныя камунікатыўныя ўменні малодшых школьнікаў**:

- уменне актыўна слухаць;
- уменне вербалізаваць свае думкі;
- уменне паводзіць сябе ў канфліктнай сітуацыі

[7, с. 72].

Уменне слухаць — адно з самых важных уменняў чалавека. Спецыялісты сцвярджаюць, што не ўмеюць слухаць прыкладна восем школьнікаў з дзесяці. Уменне актыўна слухаць — гэта адно з апорных камунікатыўных уменняў малодшых школьнікаў, якое выпрацоўваецца ў іх у працэсе навучальных зносін і ўключае ў сваю структуру як моўныя ўменні (успрыманне і інтэрпрэтацыя інфармацыі), так і ўменні міжасобасных зносін (не перабіваць суразмоўца, актыўна рэагаваць на яго інфармацыю па сэнсе, дружалюбна ставіцца да недахопаў гаворкі, не праяўляць агрэсіі і інш.).

Уменне актыўна слухаць — гэта мысліцельны працэс, які патрабуе пэўнай дысцыпліны і затрат энергіі. Уменне актыўна слухаць уключае:

- успрыманне інфармацыі ад гаворачых або самога сябе, пры якім школьнік утрымліваецца ад выказвання сваіх эмоцый;
- заахвачаныя адносіны да суразмоўца, якія спрыяюць і садзейнічаюць працягу акта зносін;
- нязначнае ўздзеянне на гаворачага, якое спрыяе развіццю думкі апошняга «на адзін крок наперад».

Уменне вербалізаваць свае думкі — не менш складанае ўменне, якое патрабуе вялікіх ведаў, змястоўнасці, уменняў клапаціцца аб тым, каб заўсёды быць зразумелым суразмоўцам, сачыць за яснасцю і лагічнасцю выказванняў, абдумваць форму прадстаўлення сваіх думак, гаварыць заўсёды ветліва і дружалюбна, улічваць меркаванне суразмоўца, імкнуцца гаварыць каратка, але выразна, і сачыць за ўражаннем, якое выклікаюць словы, і г. д.

Гэта таксама апорная камунікатыўнае ўменне, якое, як і ўменне актыўна слухаць, фарміруецца ў працэсе навучання і выхавання і ўключае ў сваю структуру моўныя ўменні і навыкі міжасобасных зносін, хоць па сваёй назве — «ўменне вербалізаваць свае думкі» — на першы погляд, магло б быць названа чыста моўным [7, с. 75].

Уменне паводзіць сябе ў канфліктнай сітуацыі — не менш важны і складаны працэс, чым два папярэднія. Неабходна ведаць псіхалагічныя асаблівасці канфліктуючай асобы, мець такт, валодаць

тэхнікай канструктыўных паводзін у канфліктнай сітуацыі. Гэта апорнае камунікатыўнае ўменне, якое мае асабліва складаную структуру. Яно абапіраецца на моўныя ўменні, але ў ім дамінуе асобны аспект, выяўляюцца маральныя якасці школьніка, яго здольнасць прымаць канструктыўныя рашэнні [7, с. 78].

Такім чынам, для малодшага школьнага ўзросту характэрныя такія камунікатыўныя ўменні, як уменне слухаць, уменне выкладаць свае думкі і ўменне паводзіць сябе ў канфліктнай сітуацыі. Калі гэтыя камунікатыўныя ўменні ў дзіцяці не сфарміраваныя або знаходзяцца на нізкім узроўні развіцця, то неабходна выкарыстоўваць пэўныя сродкі іх фарміравання, адпаведныя дадзенаму ўзросту.

Працэс фарміравання камунікатыўных уменняў малодшых школьнікаў таксама мае сваю спецыфіку і яго аспяховаасць і эфектыўнасць залежаць ад шэрагу **фактараў**:

- уліку ўзроставых асаблівасцей, характэрных для зносін у малодшым школьным узросце (апісаны вышэй);

- выкарыстання відаў дзейнасці, характэрных для дадзенага перыяду, напрыклад вучэбнай і гульнявой, з паступовым ускладненнем вербальных і невербальных сродкаў камунікацыі. Нягледзячы на тое што вядучым відам дзейнасці ў гэтым узросце становіцца вучэбная дзейнасць, дзеці яшчэ не страцілі цікавасці да гульні і, што самае важнае, гульні яны выкарыстоўваюць для адпрацоўкі вучэбных уменняў. Такім чынам, гульні можна з поспехам выкарыстоўваць для адпрацоўкі камунікатыўных уменняў;

- накіраванасці працы настаўніка на фарміраванне ўсіх камунікатыўных уменняў: ад ведаў аб прыёмах і правілах вербальных зносін і здольнасці разумець да выкарыстання на практыцы невербальных сродкаў зносін;

- атмасферы, у якой адбываецца працэс фарміравання камунікатыўных уменняў і ад якой шмат у чым залежыць эфектыўнасць гэтага працэсу.

Гаворачы пра атмасферу, у якой адбываецца працэс фарміравання камунікатыўных уменняў, трэба памятаць, што ў малодшым школьным узросце для эфектыўнасці і паспяховасці любога працэсу **патрэбна стварыць шэраг умоў**:

- дзейнасць павінна выклікаць у вучняў станоўчыя эмоцыі, задавальненне: адчуванне пачуцця радаснага задавальнення ад таго, што выконваецца, спрыяе ўзнікненню імкнення па ўласнай ініцыятыве, без прымусу ажыццяўляць гэтую дзейнасць;

- дзейнасць павінна быць па магчымасці творчай;

- арганізаваць дзейнасць вучня трэба так, каб ён імкнуся да мэты, якая нязначна пераўзыходзіць яго магчымасці і ўжо дасягнуты ім узровень выканання дзейнасці;

- неабходна стымуляваць дзейнасць: адной з форм стымуляцыі патрэбы ў моўных зносінах з'яўляецца пахвала як станоўчае падмацаванне дасягненняў дзіцяці і стварэнне сітуацыі поспеху (распавядаць пра дасягненні вучня ў яго прысутнасці іншым педагогам і яго бацькам).

Метадычныя падыходы да фарміравання камунікатыўных уменняў можна знайсці ў працах

Л. С. Выготскага, М. І. Лісінай, М. А. Павалаявай і інш. Малодшы школьнік актыўна ўключаны ў розныя віды дзейнасці — гульнявую, працоўную, заняткі спортам і мастацтвам, аднак вядучае значэнне ў малодшым школьным узросце набывае вучэнне. Вучэбная дзейнасць не зводзіцца да наведвання навучальнай установы або набывання ведаў як такіх. Веды могуць быць дадатковымі прадуктамі гульні, адпачынку ці працы, таму ў якасці сродкаў фарміравання камунікатыўных уменняў разглядаюцца наступныя віды дзейнасці.

1. Гульнявая. Гульня — гэта адзін са сродкаў фарміравання камунікатыўных уменняў і грунтуецца на адным з відаў дзейнасці, які ўласцівы малодшым школьнікам, — гульнявой. Падчас гульнявой дзейнасці дзеці развіваюцца і ўзаемадзейнічаюць з навакольным светам, з аднагодкамі і дарослымі, развіваюцца іх мова. Уплыў гульні на развіццё вучняў заключаецца ў тым, што праз яе адбываецца іх знаёмства з паводзінамі і ўзаемаадносінамі дарослых людзей, якія становяцца ўзорам для ўласных паводзін. У гульні яны набываюць навыкі зносінаў, якасці, неабходныя для ўстанаўлення кантакту з аднагодкамі.

2. Чытанне мастацкай літаратуры. У мастацкай літаратуры можна знайсці поўны пералік чалавечых праблем і вобразныя спосабы іх вырашэння.

3. Камунікатыўная дзейнасць (развіццё мовы). Развіццё мовы — адна з галоўных задач адукацыі на любым яго этапе. У гэтым працэсе ў дзяцей развіаецца слоўнік, граматыка, фанетыка, звязанае маўленне.

4. Вывучэнная дзейнасць. Гульня і маляванне з'яўляюцца тымі відамі дзейнасці, якія спрыяюць практычнаму засваенню рэальнай сацыяльнай прасторы: у малюнках дзіця перадае адносіны людзей. Ствараючы калектыўную працу, вучні ўступаюць у зносіны, дамаўляюцца і абмяркоўваюць разам атрыманы вынік.

5. Працоўная дзейнасць. Выконваючы элементарныя працоўныя абавязкі, вучні ўступаюць у зносіны, вучацца дамаўляцца, абмяркоўваюць свае дасягненні або няўдачы па самаабслугоўванні.

Такім чынам, спецыфіка фарміравання камунікатыўных уменняў малодшых школьнікаў заключаецца ва ўзроставых асаблівасцях, выкарыстанні

розных відаў дзейнасці, характэрных для гэтага ўзросту, у стварэнні цікавых і творчых умоў для іх фарміравання і развіцця.

Разгледзеўшы тэарэтычныя аспекты фарміравання камунікатыўных уменняў малодшых школьнікаў, мы прыйшлі да наступных высноў:

✓ камунікатыўныя ўменні малодшых школьнікаў — гэта складаныя і ўсвядомленыя камунікатыўныя дзеянні, заснаваныя на тэарэтычных ведах і практычнай падрыхтаванасці дзяцей да зносінаў;

✓ камунікатыўныя ўменні ўключаюць у сябе ведаў, элементарныя ўменні, навыкі, неабходныя ў працэсе зносінаў для выбару і ажыццяўлення дзеянняў у канкрэтнай камунікатыўнай сітуацыі;

✓ малодшы школьны ўзрост з'яўляецца аптымальным перыядам для фарміравання камунікатыўных уменняў, таму што гэта перыяд найважнейшых новаўтварэнняў, якія ўзнікаюць ва ўсіх сферах развіцця — ад інтэлекту да сацыяльных адносін;

✓ малодшы школьны ўзрост — гэта перыяд актыўнага навучання сацыяльным паводзінам, мастацтву зносінаў паміж людзьмі, засваення камунікатыўных і маўленчых уменняў;

✓ у фарміраванні камунікатыўных уменняў малодшых школьнікаў вылучаюцца некалькі этапаў зносінаў: ад эмацыянальна-практычных да пазасітуацыйна-асабовых. Пазасітуацыйна-асабовыя зносіны — вышэйшая форма камунікатыўнай дзейнасці;

✓ паспяховасць і эфектыўнасць фарміравання камунікатыўных уменняў малодшых школьнікаў залежаць ад уліку ўзроставых асаблівасцей, ад выкарыстання характэрных для дадзенага перыяду відаў дзейнасці, ад накіраванасці працы настаўніка на фарміраванне ўсіх камунікатыўных уменняў і ад атмасферы, у якой непасрэдна адбываецца працэс фарміравання.

З усяго вышэйапісанага можна адзначыць, што разуменне спецыфікі фарміравання камунікатыўных уменняў навучэнцаў I–IV класаў як аднаго з галоўных кампанентаў маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі дазволіць настаўнікам пачатковых класаў вызначыць правільны напрамак для эфектыўнага фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі ў адукацыйным працэсе ў навучэнцаў I–IV класаў.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Обучение русскому языку в школе : учеб. пособие для студентов пед. вузов / Е. А. Быстрова [и др.] ; под ред. Е. А. Быстровой. — 2-е изд., стер. — М. : Дрофа, 2007. — 237 с.
2. Большой энциклопедический словарь: энциклопедия / гл. ред. А. М. Прохоров. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Большая российская энциклопедия, 2002. — 1456 с.
3. Коджаспирова, Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. — М. : Академия, 2003. — 176 с.
4. Словарь-справочник по возрастной и педагогической психологии : учеб. пособие / сост. Е. О. Бурачевская, Н. Ю. Скороходова. — Петрозаводск : ПИН, 2011. — 100 с.
5. Мунирова, Л. Р. Формирование у младших школьников коммуникативных умений в процессе дидактической игры : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. Р. Мунирова ; Моск. пед. ун-т. — М., 1992. — 17 с.
6. Обучаем по системе Л. В. Занкова. Первый год обучения / И. И. Аргинская [и др.]. — М. : Просвещение, 1993. — 244 с.
7. Кузнецова, Л. В. Гармоничное развитие личности младшего школьника : книга для учителей / Л. В. Кузнецова. — М. : Просвещение, 1993. — 225 с.